Lausunto
VATT/404/07.01/2021

04.11.2021

Eduskunnan talousvaliokunta

Asiantuntijalausunto
Asia: U 61/2021 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamisesta

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt lausuntoa asiasta: U 61/2021 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamisesta

Kirjelmä sisältää Euroopan Komission helmikuussa 2021 antaman ehdotuksen ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamista koskien sekä ehdotusta käsittelevää muistion. Muistion mukaan Komission ehdotuksen tavoitteena on vähentää uuden päästökauppajärjestelmän aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin kotitalouksiin, mikroyrityksiin ja liikenteen käyttäjiin.

Ilmastotoimia koskeva sosiaalirahasto investointina päästövähennystavoitteen saavuttamiseksi

Ilmastotoimia koskeva sosiaalirahasto (sosiaalirahasto) on osa toimintakokonaisuutta, jolla pyritään saavuttamaan unionin asettama päästövähennystavoite. Sosiaalirahasto on investointi, jolla pyritään kompensoimaan päästövähennystavoitteen eteen tehtävien toimenpiteiden haittoja ja sitä kautta edesauttamaan päästövähennystavoitteen toteutumista. Sosiaalirahastoinvestoinnin vaikuttavuusmekanismi ilmastotavoitteen saavuttamiseksi on epäsuora.

Ympäristövaikutusten eli niiden vaikutusten osalta, joita epäsuorasti pyritään saamaan aikaan, todetaan muistiossa, että: ”Toimeenpanolla voi olla merkittävä vaikutus ympäristöön ja asetusehdotus kokonaisuudessaan tukee tavoitetta saavuttaa vähintään 55 % päästövähennystavoite vuoteen 2030 mennessä ja edesauttaa unionin hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamista.” Muistiosta ei ilmene kuinka todennäköinen ”merkittävä vaikutus” on ja kuinka suuri on riski siitä, että vaikutus ei ole merkittävä. Asia on olennainen, sillä kyseessä on vaikuttavuusinvestointi.

Tyypillisesti investointipäätöksenteossa olisi syytä tehdä vähintäänkin sellainen tarkastelu, joka antaisi edellytyksiä ymmärtää minkälaisesta lopputuloksen odotusarvosta on kysymys, parhaalla mahdollisella tarkkuudella ja jotta sitä voitaisiin verrata investoinnin kustannuksiin. Tällainen tarkastelu antaisi mahdollisuuden arvioida sitä, miten

VALTION TALOUDELLINEN TUTKIMUSKESKUS VATT
VATT INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH
PL/PO BOX 1279 (Arkadiankatu 7), FI-00101 Helsinki, FINLAND
PUH./TEL. +358 295 519 400 www.vatt.fi

ehdotettu investointi suhtautuu muihin mahdollisiin samaan lopputulokseen tähtääviin investointeihin ja auttaisi asettamaan eri vaihtoehdot hyvyysjärjestykseen.

Muistiossa todetaan myös Valtioneuvoston katsovan, ”että mahdollisiin ratkaisuihin liittyy useita selvitystä ja arviointia vaativia seikkoja, joita on mahdollista arvioida vasta myöhemmissä vaiheissa. ” Huomio on osittain oikea ja olisikin merkittävää suorittaa ratkaisuun liittyvä arviointi, mutta ennen ratkaisua ja siten saada lisätietoja liittyen selvitystä ja arviointia vaativiin seikkoihin päätöksenteon tukemiseksi. Mikäli päätöksiä tehdään liian hatarin perustein, epäonnistumisen riski kasvaa.

Muistion mukaan Suomi toimisi ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston nettomaksajana. Komission ehdotuksessa Suomen enimmäissaanto rahastosta olisi 387 M€ maksuosuuden ollessa yli 1200 M€. Nettomaksuosuus olisi muistion mukaan luokkaa 840 M€. Erityisen huomioitavaa on, että järjestelyssä Suomen maksamasta summasta ”leikkaantuisi pois” vähintään 840 M€ eli yli kaksi kolmasosaa ja näin ollen Suomen tähän tarkoitukseen käyttämästä rahasta Suomen oman ilmastotavoitteen hyväksi koituisi vain alle yksi kolmasosa. Tämä on omiaan voimakkaasti laskemaan käytetyn rahan tehokkuutta Suomen oman ilmastotavoitteen osalta ja tekemään investoinnista suomalaisen veronmaksajan kannalta kustannustehottoman. Vaikka kyse on unionin tavoitteesta, jäsenmaita tarkastellaan toteuman kannalta erikseen.

Muistiossa huomautetaan, että Suomessa on kattava verovaroin kustannettu sosiaaliturvajärjestelmä, joka osaltaan pitää huolta turvaa tarvitsevista kautta maan. Muistiossa käydään selkeästi läpi asiaan olennaisesti liittyviä ja jo olemassa olevia sosiaalipolitiikan alaan liittyviä järjestelmiä, joilla maassamme tuetaan huono-osaisia. Energiaköyhyys ja sen aiheuttamat ongelmat kuuluvat suurelta osin jo nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän piiriin. On myös muistiossakin mainittu riski siitä, että sosiaalirahastoon liittyminen voisi synnyttää päällekkäisyyksiä.

Muistiosta ei käy ilmi miksi Suomen olisi edullista ”kierrättää” rahaa kolmannen osapuolen (ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston) kautta, kun vastaava raha voitaisiin niin haluttaessa käyttää samaan tarkoitukseen Suomessa myös suoraan – ilman, että investoitavasta rahasta ”leikkautuisi” järjestelyssä kaksi kolmasosaa pois. Muistiosta ei myöskään käy ilmi, että osallistuminen sosiaalirahastoon olisi kiistatta kustannustehokkaampi tapa vaikuttaa itse asian, eli ilmastotavoitteiden saavuttamiseen, kuin esimerkiksi vastaavat suorat investoinnit kotimaahan.

Taloudellisin perustein katsottuna Suomen osallistuminen ilmastotoimia koskevaan sosiaalirahastoon ei ole perusteltua. Siinä missä osallistuminen katsotaan investointina ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi, voidaan todeta, että järjestely vaikuttaa lähtökohtaisesti Suomen oman tavoitteen kannalta kustannustehottomalta.

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT

Mikael Collan
ylijohtaja